

PROBLEMY WODNE W PRAWIE GEOLOGICZNYM

ZAGADNIENIE gospodarki wodnej w Polsce nabiera coraz większego znaczenia, czego dowodem jest nie tylko wzrost inwestycji w zakresie budownictwa gospodarki wodnej, ale również wejście w życie szeregu przepisów dotyczących tego problemu. Niezależnie od prawa wodnego istotny wpływ na gospodarkę wodną posiada także prawo budowlane oraz prawo geologiczne.

Prawo geologiczne zajmuje się wyłącznie wodami podziemnymi, które z jednej strony wykorzystywane są jako pewnego rodzaju surowiec dla potrzeb ludności, przemysłu i rolnictwa, z drugiej zaś strony występują jako czynnik destrukcyjny, utrudniający prace budowlane i eksploatację złóż kopaliny.

Prawo geologiczne nie określa pojęcia wód podziemnych i pojęcie to należy interpretować zgodnie z przepisami prawa wodnego (1). Prawo to rozumie pod pojęciem wód podziemnych wszelkie wody znajdujące się pod powierzchnią ziemi, a więc również wody lecznicze oraz solanki, nadające się do technicznego uzyskiwania z nich np. boru, bromu, jodu, magnezu i potasu lub ich związków, chociaż solanki te i wody lecznicze uznane zostały również za kopaliny tzw. górnicze, tj. za kopaliny, których wydobywanie podlega prawu górnictwu (patrz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 marca 1962 r. w sprawie określenia kopaliny, których wydobywanie podlega prawu górnictwu, oraz w sprawie wydobywania kopaliny przez posiadacza powierzchni gruntu na własne potrzeby — Dz. U. nr 19, poz. 80, oraz zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 8 marca 1963 r. w sprawie określania wód leczniczych (kopaliny), których wydobywanie podlega prawu górnictwu — M.P. nr 28, poz. 145).

Prawo geologiczne jest uzupełnieniem prawa wodnego w zakresie ochrony wód podziemnych, stwarza podstawy do prawidłowego ustalenia bilansu tych wód, a ponadto wiąże działalność geologiczną, prowadzoną w zakresie badania warunków hydrogeologicznych z działalnością inwestycyjną. Ochrona wód podziemnych znajduje swój wyraz w prawie geologicznym m.in. w przepisach dotyczących wykonywania w terenie robót związanych z badaniami geologicznymi, a w szczególności robót górniczych i wierceń studziennych.

Chociaż roboty związane z badaniami geologicznymi wykonywane są w interesie społecznym, to jednak mogą one spowodować szkodliwą zmianę naturalnych warunków przyrodniczych wewnątrz ziemi np. przy nieodpowiednim głębinieniu wyrobisk. Dla zapobieżenia tego rodzaju skutkom prawo geologiczne poddaje stronę techniczną wykonywania wierceń głębszych od 30 m przepisom prawa górnictwa, dotyczącym sporządzania planów ruchu zakładów górniczych, prowadzenia ruchu zakładów górniczych, kierownictwa i dozoru ruchu zakładów górniczych i stosowania sankcji karnych. Wykonywanie tego rodzaju wierceń podlega nadzorowi i kontroli urzędów górniczych w zakresie i trybie określonym w prawie górnictwym i dekreście o urzędach górniczych (2). Zasady i sposób wykonywania wierceń płytszych od 30 m określi rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów wydane na podstawie art. 2 ust. 4 prawa geologicznego, a nadzór i kontrolę nad tego rodzaju wierce-

niami sprawują organa do spraw geologii prezydiów wojewódzkich rad narodowych.

Przy wykonywaniu wierceń płytszych niż 30 m stosuje się wymienione wyżej przepisy prawa górnictwa oraz nadzór i kontrolę urzędów górniczych, jeżeli wiercenia takie wykonywane są na terenie obszaru górnictwa lub w rejonie ochrony górnictwa wód leczniczych, albo jeżeli wykonywane są w celu poszukiwania i rozpoznawania złóż kopaliny, których wydobywanie podlega prawu górnictwu.

Podział robót wykonywanych w związku z badaniami geologicznymi na dwie grupy zależnie od głębokości projektowanych wyrobisk znajduje uzasadnienie w stopniu zagrożenia interesu społecznego przy prowadzeniu tych robót. Przyjęte przez prawo geologiczne 30 m głębokości wyrobisk, jako granica stosowania prawa górnictwa i nadzoru urzędów górniczych, wynika z poglądu, iż wody podziemne poniżej tej głębokości powinny podlegać szczególnej ochronie. Pogląd ten znajduje swój wyraz w uchwale nr 29/60 Rady Ministrów (3). Stosownie do przepisów tej uchwały obowiązek ustalania i zatwierdzania zasobów wód podziemnych powstaje dopiero m.in. w przypadku zamierzonej budowy ujęcia wody podziemnej o głębokości przekraczającej 30 m. Podobnie prawo wodne nie wymaga pozwolenia na pobór wód podziemnych, jeżeli ujęcie wód zrobione jest na głębokości mniejszej niż 30 m (art. 43, ust. 2, pkt. 2). W tym stanie brak było uzasadnienia dla poddania tych łatwiejszych robót dość rygorystycznym wymaganiom prawa górnictwa.

Zarówno prawo geologiczne, jak i wymienione przepisy prawa górnictwa wymagają, żeby roboty związane z badaniami geologicznymi były prowadzone w sposób zapewniający bezpieczeństwo życia i zdrowiu ludzkiemu, ochronę powierzchni ziemi i znajdujących się na niej budowli, ochronę urządzeń przed szkodami, bezpieczeństwo zakładów eksploatacji złóż kopaliny, ochronę zadrzewień, wód i złóż kopaliny.

Ochrona złóż kopaliny w tym ujęciu polega przede wszystkim na zapobieganiu ich zawodnieniu, a ochrona wód — na zapobieganiu łączenia poszczególnych warstw wodonośnych. Ochrona ta powinna znaleźć swój wyraz w projektach badań geologicznych, a następnie w planach ruchu, których realizację nadzorują i kontrolują urzędy górnicze. Niezależnie od ochrony wód podziemnych przed zagrożeniem, jakie spowodować mogą niewłaściwie prowadzone prace geologiczne, prawo geologiczne łącznie z prawem wodnym chroni zbiorniki tych wód przed zniszczeniem, jakie mogłyby wystąpić w przypadku rabunkowej gospodarki zasobami wód.

Stosownie do postanowień art. 45 prawa wodnego pozwolenia wodnoprawne wydawane są na podstawie projektów budowlanych obiektów budowlanych gospodarki wodnej, potrzebnych do projektowanego korzystania z wody, a w przypadku korzystania z wód podziemnych również na podstawie zatwierdzonych dokumentacji geologicznych, zawierających ustalenie zasobów wód podziemnych. Ustalenie zasobów wody podziemnej polega w myśl wspomnianej już uchwały nr 29/60 Rady Ministrów na określenie jakości wody podziemnej, zasobów eksploatacyjnych i technicznej możliwości eksploatacji wody. Przez

zasoby eksploatacyjne rozumie się tę ilość wody podziemnej, którą można eksploatować w określonej jednostce czasu w sposób racjonalny z punktu widzenia ekonomii przy założonych warunkach technicznych ujęcia bez ujemnego wpływu na ogólne zasoby tej wody w określonym zbiorniku lub jego części. Organa administracji wodnej, dysponując danymi z dokumentacji geologicznej, mają merytoryczną i formalną podstawę do prawidłowego wykonywania zadań gospodarki wodnej, wśród których należy wymienić zadania utrzymania i powiększania eksploatacyjnych zasobów wód (art. 22 prawa wodnego).

Ewidencjonowanie i bilansowanie wszelkich zasobów wód, w tym i podziemnych, ustalanie zasad racjonalnego gospodarowania tymi zasobami oraz normowanie poboru i zużycia wody należy do zakresu działania Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej zgodnie z przepisami ustawy o utworzeniu tego urzędu (4). W myśl § 1 pkt 3 rozporządzenia wykonawczego do ustawy (5) CUGW wykonuje te zadania na podstawie materiałów własnych oraz opracowanych przez właściwe organa. Bilans wód podziemnych, jeżeli ma w dużym stopniu odpowiadać rzeczywistości, powinien opierać się na udokumentowanych zasobach tych wód i wobec tego powinien być sporządzony m.in. na podstawie materiałów opracowywanych przez służbę geologiczną. Opracowywanie takich materiałów bądź też w kartach rejestracyjnych i w książkach eksploatacji ujęć wód podziemnych. Obowiązek rejestracji ujęć wprowadza art. 22 prawa geologicznego i wydane na podstawie tego artykułu zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Geologii z dnia 4 grudnia 1962 r. (6). Prowadzenie ewidencji ujęć wód podziemnych należy do zakresu działania organów do spraw geologii prezydentów wojewódzkich rad narodowych. Do tych organów oraz do CUG należy ponadto prowadzenie ewidencji zatwierdzonych zasobów wód podziemnych zgodnie z § 2 ust. 2 pkt. 10 i § 4 ust. 1 pkt 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 lipca 1961 r. (7).

Prawo geologiczne wiąże działalność geologiczną z działalnością inwestycyjną związaną z eksploatacją wód podziemnych. W zakresie działalności inwestycyjnej związanej z eksploatacją wód podziemnych występują dwa rodzaje stanów faktycznych: budowa obiektów przemysłowych lub innych, które według przyjętych wstępnych założeń mają być zaopatrywane w wodę w całości lub częściowo z zasobów wód podziemnych oraz budowa ujęć wód podziemnych dla istniejących już obiektów przemysłowych lub innych.

W pierwszym z przedstawionych wyżej przypadków zdarzało się, że najpierw zaprojektowano lub nawet już wybudowano jakiś obiekt, który miał korzystać z wód podziemnych, a dopiero później zaczęto poszukiwania wody, które nie zawsze kończyły się wynikiem pozytywnym. W wyniku takiego postępowania gospodarka narodowa ponosiła straty. W drugim przypadku wybudowanie nowego ujęcia wody podziemnej powodowało niejednokrotnie zmniejszenie się wydajności ujęć sąsiednich, budowano stacje pomp i stacje uzdatniania bez dokładnego rozpoznania zasobów wody i jej jakości, co powodowało konieczność późniejszej przebudowy tych obiektów, a nawet doprowadzenia do nich wody z ujęć zlokalizowanych w innych miejscach.

W tych warunkach Rada Ministrów podjęła w dniu 26 stycznia 1960 r. wspomnianą już uchwałę nr 29. Stosownie do postanowień tej uchwały jednostka gospodarki uspołecznionej, zamierzająca realizować inwestycję, która ma być zaopatrywana w wodę w całości lub częściowo z zasobów wód podziemnych, bądź budować ujęcia wód podziemnych dla istnie-

jącego zakładu, obowiązana jest uprzednio ustalić i uzyskać zatwierdzenie zasobów tych wód stosownie do postanowień tej uchwały i przepisów na jej podstawie wydanych.

Prawo geologiczne utrzymało tę ogólną zasadę, dając temu wyraz w art. 26, w myśl którego Rada Ministrów została zobowiązana do określania stopnia dokładności, z jakim należy ustalić zasoby wód podziemnych dla podjęcia działalności inwestycyjnej związanej z eksploatacją zasobów tych wód. Biorąc pod uwagę, że Rada Ministrów nie wydała jeszcze w tym zakresie przepisów na podstawie art. 26 oraz to, że na podstawie art. 45 prawa geologicznego przepisy wydane w przedmiotach unormowanych tym prawem zachowują moc do chwili zastąpienia ich przepisami wydanymi na podstawie prawa geologicznego, jeżeli nie są z nim sprzeczne, należy przyjąć, że ogólne zasady uchwały nr 29/60 nadal obowiązują, gdyż nie są sprzeczne z prawem geologicznym, a w szczególności z art. 26. Straciły moc jedynie niektóre postanowienia tej uchwały dotyczące zatwierdzania zasobów wód podziemnych (§ 8, 9 i 12), a to w związku z zarządzeniem Prezesa Centralnego Urzędu Geologii z dnia 27 października 1962 r. (8) oraz w związku z § 2 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 lipca 1961 r. (7) i wydanym na jego podstawie zarządzeniem nr 60 Prezesa Centralnego Urzędu Geologii z dnia 31 grudnia 1962 r. (9). W świetle tych przepisów rozszerzone zostały kompetencje organów do spraw geologii prezydentów wojewódzkich rad narodowych w zakresie zatwierdzania zasobów wód podziemnych i zniesiono wojewódzkie komisje hydrogeologiczne, których funkcje przejęły wojewódzkie komisje geologiczne.

W związku z art. 22 prawa geologicznego i wejściem w życie zarządzenia Prezesa Centralnego Urzędu Geologii o rejestracji ujęć wód podziemnych (6) straciły moc również postanowienia § 16 ust. 1, pkt 2 i 3, § 16 ust. 2 i § 17 uchwały nr 29/60.

Uchwała nr 29/60 Rady Ministrów upoważniła Prezesa Centralnego Urzędu Geologii do określenia w porozumieniu z Ministrem Żeglugi i Gospodarki Wodnej, a w zakresie wód leczniczych również z Ministrem Zdrowia i Prezesem Wyższego Urzędu Górniczego, zasad ustalania zasobów wód podziemnych i szczegółowych warunków koniecznych do osiągnięcia poznania tych zasobów w poszczególnych kategoriach. Na podstawie tej delegacji Prezes Centralnego Urzędu Geologii wydał zarządzenie z dnia 12 sierpnia 1960 r. w sprawie zasad ustalania i trybu zatwierdzania zasobów wód podziemnych (M.P. nr 72, poz. 333). Zarządzenie to nie dotyczy ustalania zasobów wód leczniczych, co do których zasady sporządzania dokumentacji geologicznych określone zostaną w odrębnym zarządzeniu, wydanym już na podstawie art. 24 ust. 3, pkt 2 prawa geologicznego.

Jeżeli zasady ustalania zasobów wód podziemnych, stanowiące załącznik do wymienionego zarządzenia Prezesa CUG dotychczas obowiązują, to samo zarządzenie straciło częściowo aktualność w związku z wejściem w życie innych przepisów. Dotyczy to trybu zatwierdzania dokumentacji przez Prezesa CUG i przez organa do spraw geologii prezydentów wojewódzkich rad narodowych oraz kwalifikacji osób uprawnionych do sporządzania dokumentacji. Tryb zatwierdzania dokumentacji przez Prezesa CUG określa zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 maja 1963 r. w sprawie komisji oceniających prawidłowość ustalania zasobów złóż kopalin, zasobów wód podziemnych i warunków geologicznych dla potrzeb budownictwa (M. P. nr 43, poz. 209), a tryb zatwierdzania przez wojewódzkie organa do spraw geologii określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 1961 r. (7) i zarządzenie Prezesa CUG wojewódzkich komisjach geologicznych (9).

Kwalifikację osób uprawnionych do sporządzania dokumentacji geologicznych określiło rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 sierpnia 1963 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do sporządzania projektów badań geologicznych, dokumen-

tacji geologicznych, sprawowania nadzoru geologicznego i prowadzenia niektórych robót objętych prawem geologicznym (Dz. U. nr 35, poz. 204). Przy projektowaniu badań geologicznych ma zastosowanie zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 września 1963 r. w sprawie zasad i trybu sporządzania i zatwierdzania projektów badań geologicznych (M. P. nr 71, poz. 344).

Zagadnienie badania wód podziemnych występujących jako czynnik destrukcyjny, utrudniający prace budowlane i eksploatację złóż kopalin, unormowane jest w przepisach wykonawczych do prawa geologicznego, dotyczących ustalania zasobów złóż kopalin i ustalania przydatności gruntów dla potrzeb budownictwa.

WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH POWOŁANYCH W TEKŚCIE BEZ BLIŻSZEGO ICH OKREŚLENIA

1. Ustawa z dnia 30 maja 1962 r. Prawo wodne (Dz. U. nr 34, poz. 158).
2. Dekret z dnia 21 października 1954 r. o urzędach górniczych (Dz. U. z 1961 r. nr 23, poz. 114).
3. Uchwała nr 29 Rady Ministrów z dnia 26 stycznia 1960 r. w sprawie ustalania i zatwierdzania zasobów wód podziemnych (M. P. nr 13, poz. 63).
4. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. o utworzeniu Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej i przekształcenia urzędu Ministra Żeglugi i Gospodarki Wodnej w urząd Ministra Żeglugi (Dz. U. nr 29, poz. 163).
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1960 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej (Dz. U. nr 59, poz. 329).
6. Zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Geologii z dnia 4 grudnia 1962 r. w sprawie rejestracji ujęć wód podziemnych i przeprowadzania w nich obserwacji (M. P. nr 87, poz. 411).
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 1961 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Centralnego Urzędu Geologii i organów do spraw geologii prezydiów wojewódzkich rad narodowych (Dz. U. nr 36, poz. 185).
8. Zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Geologii z dnia 27 października 1962 r. w sprawie zatwierdzenia dokumentacji geologicznej, zawierającej ustalenie zasobów wód podziemnych (M. P. nr 80, poz. 374).
9. Zarządzenie nr 66 Prezesa Centralnego Urzędu Geologii z dnia 31 grudnia 1962 r. w sprawie wojewódzkich komisji geologicznych (niepublikowane).